

Zitting 1981–1982

16 585

Wijziging van enige bepalingen in het Burgerlijk Wetboek tot wegneming van het onderscheid tussen wettige en natuurlijke afstamming in het erfrecht

Nr. 9

De vroegere stukken zijn gedrukt in de zittingen 1980–1981 en 1981

EINDVERSLAG

Vastgesteld, 11 december 1981

De vaste Commissie voor Justitie¹ brengt omtrent het voorliggende wetsontwerp het navolgende verslag uit.

De leden van de C.D.A.-fractie hadden met belangstelling kennisgenomen van de memorie van antwoord, alsmede van beide nota's van wijziging, met de toelichtingen.

Met genoegen stelden zij vast dat door de wijziging van het tweede lid van artikel II thans geen onbedoelde interpretaties meer mogelijk zijn.

Wat betreft de bij de eerste nota van wijziging aangebrachte verandering van het eerste lid van art. II maakten de leden van de C.D.A.-fractie de navolgende opmerking.

De oorspronkelijke tekst van het overgangsartikel, zoals het bij de Tweede Kamer werd ingediend, bevatte een bepaling die de nieuwe regeling van toepassing verklaarde op nalatenschappen welke openvielen nadat het ontwerp kracht van wet had verkregen, de z.g. ex-nunc-werking. Deze regeling lag in de lijn van twee vroegere uitspraken van enerzijds het Europese Hof voor de Rechten van de Mens te Straatsburg van 23 juni 1979 en anderzijds de HR van 18 januari 1980, NJ 463. Beide arresten betroffen klachten over discriminatoire behandeling van natuurlijke kinderen. Het Hof te Straatsburg stelde de klager in het gelijk en bepaalde uitdrukkelijk, o.a. op grond van de rechtszekerheid, dat zijn uitspraak een ex-nunc-werking zou hebben, terwijl de HR, geïnspireerd door 's-Hofs uitspraak bepaalt dat «voor ieder voorschrift waarin het bedoelde onderscheid een rol speelt, afzonderlijk zal moeten worden nagegaan, ook wat betreft de vraag voor welke rechtsfeiten, bezien naar het moment waarop zij plaatsvinden of plaatsvonden, die ontwikkeling in verband met de eisen van de rechtszekerheid reeds een rol mag spelen». Verder bepaalde het college dat voor artikel 959 Rv, waarover de procedure ging, de eisen van de rechtszekerheid geen belemmering vormen tot een gelijkstelling van natuurlijke kinderen, «ook voor lopende procedures» te komen. De leden van de C.D.A.-fractie lazen uit deze tekst een zeer voorzichtige toepassing van de anti-discriminatoire ontwikkeling. Het wetsontwerp echter, zoals het thans na de wijziging luidt, werkt in zijn geheel terug tot de door het Europese Hof gedane uitspraak, hetgeen zal neerkomen op een terugwerkende kracht van bijna drie jaar.

Ook reeds afgehandelde erfenissen zullen opnieuw bezien moeten worden, waarbij eventuele natuurlijke kinderen een recht op schadevergoeding

¹ Samenstelling: Rietkerk (VVD), Roethof (PvdA), voorzitter, Haas-Berger (PvdA), Stoffelen (PvdA), G. C. van Dam (CDA), G. M.P. Cornelissen (CDA), Kosto (PvdA), Salomons (PvdA), Patijn (PvdA), Korte-van Hemel (CDA), Evenhuis-van Essen (CDA), Jacobse (VVD), Wessel-Tuinstra (D'66), Faber (CDA), Nijpels (VVD), ondervoorzitter, Tripels (VVD), Buikema (CDA), Schutte (GPV), Krajenbrink (CDA), Lankhorst (PPR), Van den Toorn (CDA), Kohnstamm (D'66) en Brouwer (CPN).

wordt toegekend voor het hun tekort gedane. Wat gebeurt er indien de erfgenamen hiertoe niet meer in staat blijken? Bovendien vermeldt de toelichting (16 585, nr. 6, blz. 3) dat de familierechtelijke gelijkstelling van artikel 222 BW niet beperkt zal blijven tot het erfrecht. Betekent dit dat men ook op andere terreinen procedures kan verwachten terugwerkend tot 23 juni 1979?

De leden van de C.D.A.-fractie stelden vast, dat, hoezeer zij het principiële van dit ontwerp toejuichten, de terugwerkende kracht van het ontwerp hen voor problemen stelde.

De memorie van antwoord gaf de leden van de V.V.D.-fractie nog reden tot het maken van de volgende opmerkingen.

De in de tweede nota van wijziging onder A, a voorgestelde wijziging wekt de indruk ondoordacht te zijn. Artikel 899b beoogt immers de overblijvende echtgenoot (zoveel mogelijk) bevoegd te maken de inboedel tot zich te nemen, met name ook indien hij erft tezamen met zijn kinderen. De uitzondering betreft slechts de zogenoemde voor-kinderen van de erflater, aan wie door hun bijzondere gehechtheid daaraan, de familiestukken en dergelijke eerder zouden toekomen, dan aan de stiefouder. De nu voorgestelde wijziging ontnemt aan de overblijvende echtgenoot óók in het geval dat hij met eigen kinderen erft, de bevoegdheid de inboedel tot zich te nemen.

Het kwam de leden van de fractie van de V.V.D onjuist voor in artikel 899b enige verandering aan te brengen, vooral omdat in het nieuw BW de positie van de overblijvende echtgenoot juist nog wordt versterkt. Indien het natuurlijke kind in de regeling van artikel 899b moet worden opgenomen, dan zou dat kunnen door aan het eerste lid achter het woord huwelijk toe te voegen: «of met een natuurlijk kind van de erflater uit een vroegere buitenechtelijke relatie».

De reactie van de zijde van de Regering op het in het voorlopig verslag opgemerkte, gaf de leden van de fractie van D'66 nog aanleiding tot het maken van de volgende aantekeningen.

De opmerkingen van deze leden over de uitleg van bepaalde termen en clausules in testamenten die vóór het in werking treden van de wet zijn opgesteld, zijn, zo mochten zij verheugd constateren, aanleiding geweest voor één van de wijzigingen in het wetsontwerp. Zulks mocht niet opgaan voor een ander gedeelte van de door deze leden naar voren gebrachte problematiek, doch de argumenten van de Minister ter zake hadden hen overtuigd.

Vervolgens wensten ook de leden van de fractie van D'66 nog enkele opmerkingen te maken over de terugwerking van artikel I van het wetsontwerp. De Regering kwam in de nota van wijziging tot de conclusie dat terugwerking tot de datum van de uitspraak van het Europese Hof niet alleen aanvaardbaar, maar, zo voegden zij eraan toe, tevens wenselijk is. Bij tweede nota van wijziging komt de Minister daar gedeeltelijk weer op terug, in die zin dat een rechtshandeling, verricht voor het in werking treden van de wet, niet ongeldig wordt ten gevolge van de terugwerkende kracht, doch dat de gebreken zich oplossen in acties tot schadevergoeding.

De leden van deze fractie achtten dit op het eerste gezicht een minder gelukkige wijziging; zij gaven de Minister het volgende ter overweging. Daarbij werden zij bij hun opmerkingen geleid door de wens de werking van gelijkstelling nog iets te versterken. Er zijn nalatenschappen, opgevallen tussen «11 september 1969 en 13 juni 1979», waarin het natuurlijk kind samen met de bloedverwanten van vader of moeder tot de nalatenschap van zijn vader of moeder is gerechtigd. Het kan dan voorkomen dat geen wettige erfgenamen bekend zijn zodat een tijdrovend onderzoek nodig is naar het bestaan van erfgenamen in min of meer verwijderde graden, waar ook ter wereld. Worden één of meer van deze erfgenamen opgespoord, dan ontvangt het natuurlijke kind slechts de helft of drie vierde van wat het verkregen zou hebben bij gelijkstelling. Dit kan door het betrokken natuurlijke kind als een schrijnend onrecht worden ervaren nu de gelijkstelling immers sedert 13 mei 1979 volledig wordt erkend.

Zonder dat aan de rechtszekerheid iets wordt afgedaan, zou de nieuwe wet kunnen bepalen, zo scheen het deze leden toe, dat wanneer zich bij nalatenschappen opengevallen tussen 11 september 1969 en 13 mei 1979 op laatstgenoemde datum naast het natuurlijke kind geen andere erfgenamen hebben aangemeld, het natuurlijke kind alsnog met een wettig kind wordt gelijkgesteld. De toch al niet zo legitieme verwachting van een erfgenaam in een ver verwijderde graad van bloedverwantschap behoort immers zeker na het arrest-Marckx te worden achtergesteld bij de verwachting van het natuurlijke kind. Het tijdstip van het in werking treden van het voorliggende ontwerp geldt dan als fatale datum voor de aanspraken van derden in boedels opengevallen tussen 11 september 1969 en 13 juni 1979, zo merkten deze leden op.

Deze leden waren van mening dat op deze wijze tegemoet kon worden gekomen aan de moeilijkheden en rechtsonzekerheid die de Commissie Erfrecht van de Koninklijke Nederlandse Broederschap signaleert bij de terugwerking zonder meer, terwijl tegelijkertijd wordt vastgehouden aan een opzet die meer overeenkomt met de regeling van vóór de tweede nota van wijziging dan de introductie van een potentiële vordering tot schadevergoeding.

De leden van de R.P.F.-fractie hadden met gemengde gevoelens kennisgenomen van dit wetsontwerp, de schriftelijke behandeling, waaraan zij niet eerder hadden kunnen deelnemen, alsmede de nadien verschenen memorie van antwoord met nota's van wijzigingen.

Zij constateerden dat de staatsrechtgeleerde Pitlo terecht sprak van een revolutie tussen 1947 en 1969 in de richting van onze tolerante maatschappij. In 1947 sprak de ambtsvoorganger van deze minister uit, dat «de maatschappelijke orde het best gediend is door een strenge inachtneming der in onze samenleving geldende, mede in het Christendom wortelende, huwelijksmoraal».

In 1969 keurde het parlement Boek 4 NBW goed, waarmee het unieke karakter van het huwelijk als pijler van de samenleving werd verzwakt. Mevrouw mr. Smoor constateert in WPNR 5570, dat bescherming van het wettig huwelijk en de christelijke huwelijksmoraal als ratio voor de achterstelling is weggefallen.

Deze leden wezen ontwikkelingen in de richting van gelijkstelling van buitenechtelijke relaties met de huwelijkse staat volstrekt af, omdat het monogame huwelijk als Bijbelse instelling nadrukkelijk voorrang verdient. Achterstelling van onwettige kinderen is niet het meest sympathieke middel om het volk van de heiligheid van het wettig huwelijk te doordringen.

De leden van de R.P.F.-fractie constateerden een ernstig verlies aan waardebeseft en normbeseft in de Nederlandse samenleving, dat leidt tot normloosheid. De afnemende waardering voor het huwelijk achtten zij een belangrijke oorzaak van de ontwrichting van de maatschappelijke orde. Voor zover het onderhavige wetsontwerp de scheppingsorde die de Bijbel ons geeft met betrekking tot het wettige huwelijk verzwakt, wezen deze leden dat af.

Met een tijdige beantwoording van deze vragen en opmerkingen acht de commissie de openbare behandeling van dit ontwerp voldoende voorbereid.

De voorzitter van de commissie,
Roethof

De griffier van de commissie,
Kerkhofs